

NORSK★REVY

HVA ER EN REVY?

AV WIDAR FOSSUM

FAGARTIKKEL
NOVEMBER 2022

HVA ER EN REVY?

AV WIDAR FOSSUM

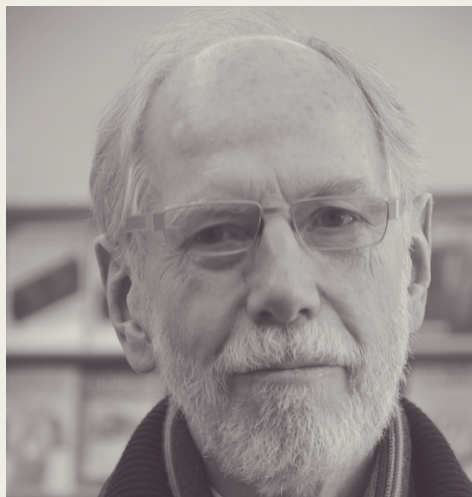
17. november 2022 arrangerte Norsk Revyfaglig Senter på Høylandet en revykonferanse i Teaterkjelleren i Oslo. Det var tydelig at det, hos de som hadde ordet, var forskjellige definisjoner av hva en revy er.

Teatre kan bruke en definisjon for hvorfor teatre for tiden omtrent ikke setter opp revyer, mens andre bruker andre definisjoner for hvorfor revyer bør settes opp. Jeg synes derfor det er viktig å finne frem til en korrekt definisjon av revy.

Store Norske Leksikon (SNL) definerer revy som: En revy er en humorforestilling som består av en kombinasjon av sang, dans og sketsjer, enten i atskilte scener eller i sammenblanding. Revyer behandler ofte aktuelle hendelser på en komisk eller satirisk måte, og kan være skrevet av en eller flere forfattere, i samarbeid eller hver for seg.

I begrunnelsen for denne definisjonen hevder SNL at «skandinavisk revy har sin opprinnelse i den franske 1800-tallsrevyen, og kan spores både til den litterære kabareten som senere ble videreført i chanson-tradisjonen» og til «utstysrevyen som slo igjennom med opprettelsen av Folies-Bergère i Paris i 1869», og påvirkningen den scenen hadde på Ernst Rolf og Karl Gerhardt (og dermed Dag Frøland-revyene)

Jeg har ikke hatt mulighet for å være på Folies-Bergère på 1800-tallet, så jeg vil

derfor ta for meg oppsettingene på Moulin Rouge (MR) på Montmartre i Paris i dag. De markedsfører sine oppsetninger som revy («revue»), og at det er utstyr, er det ingen tvil om. Revy betyr «gjensyn», og at gjensynet er med et satirisk blick. Det kan være noen innslag på MR, der det er gjensyn med et satirisk blick, men langt viktigere er gjensynet med en mest mulig naken kvinnekropp – men satiren med det har jeg problemer med å se. Min påstand er dermed at steder som MR setter opp varieteer. Revyer var svært populære i Frankrike på 1800-tallet. Det var derfor markedsføringsmessig smart å kalle varieteene for revy.

Imidlertid har SNL definitivt feil når det gjelder opprinnelsen til skandinavisk revy. Revyen oppsto på markedsteatrene i Paris på 1820-tallet, og ble omtalt som Revue de fin d'Année = gjensyn ved årets slutt. Revyen så ved nyttårstider tilbake på det året som nettopp er slutt, og gjorde det med et satirisk blick.

“Imidlertid har SNL definitivt feil når det gjelder opprinnelsen til skandinavisk revy”
– Widar Fossum

Suksessen til markedsteatrene gjorde at også de ordinære teatrene tok opp revyen på sitt repertoar. Den første Revue de fin d'Année som er registrert, er «Tothomago» på Palais-Royal-teatret i 1830. På 1830- og 40-tallet var det et mangfold av revyer i Paris med lystige titler som «Året på anklagebenken», «Galskapenes øy», «Årets groteske bilder», «Paris passerer forbi» og «Så du kometen, kamerat?».

Betydningen i den franske betegnelsen Revue de fin d'Année, gjensyn ved årets slutt, finner man igjen i det som var Norges første revy: Erik Bøghs Nytaarsaften 1848 på Christiania Theater. Selv om den ikke har ordet revy knyttet til seg, men derimot har undertittelen Tryllefarce i 1 Akt med Sang, viser tittelen bestrebelsene på å oppnå samtidighet mellom forestillingen og den ytre virkelighet, foruten at innholdet – satirisk tilbakeblikk på det nettopp forgangne år fremstilt i løst sammenknyttede opptrinn – signaliserer

både revyens intensjon om aktualitet og dens såkalte lagkakestruktur (som dominerer den moderne revy).

Også en artikkel i Morgenbladet 3. januar 1849 bekrefter at dette er en revy etter den franske modellen: «Stykket inneholder under en allegorisk Fremstilling Hentydninger til dette Aars begivenheder, idet Pengetrangen, Kreditten, Skandinavismen, Kunsten, Journalistikken etc. etc. kommer frem for at tage Afsked med det gamle Aar».

Dette bekreftes også av anmeldelsen til Aasmund Olafsen Winje (i dag kjent som Aasmund Olavsson Vinje) i Morgenbladet 10. januar 1849. Han forteller at i stykkets åpningsscene sitter en mann alene (det er tydelig at det er en forfatter), som uttaler at «for mig maa Aaret gjerne være forbi. Det har været mig yderst kjedsommeligt [...]», og ramser opp alt han er blitt skuffet over det siste året. Winje kritiserer sterkt at en dramatisk forfatter på denne måten trekker frem alle de områder der han føler seg skuffet i sine forventninger, og skriver at «det taaler man allermindest fra Scenen af: man seer en Forfatter, der med et ligesaa upoetisk, som ufilosofisk og upraktisk Blik har betragtet Revolutionerne og Krigen, en Forfatter, der

er upoetisk nok til at omtale sin 'Kasse' i et saa poetisk, alvorfuldt Øieblik, som Klokken 11 Nytaarsaften, og udramatisk nok til at gjøre det paa scenen, hvor man efter Schillers Udtryk 'skal glemme Døgnets Smaaligheder, og leve i Illusionens Verden'.»

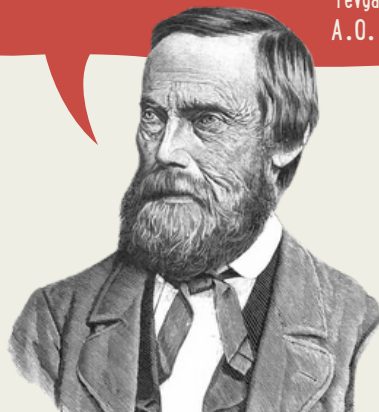
Winje diskuterer om de enkelte rollefigurer kan være karikaturer eller ikke, og synes ukjent med revyformen. Anmeldelsen vender stadig tilbake til den manglende illusjonen. Han nevner gasslykten på Stortorget (Fiat Lux), som kommer frem på scenen og synger om ting den har opplevd. «Men Illusionen gik ogsaa her i Vasken. Farcen er forsaavidt konsekvent. Der var nemlig anbragt en Aabning paa Midten af den, hvorigjennem et sodet Ansigt tittede frem, der under sin Sang viste Tænder, som desværre vare altfor hvide.» Skal det være illusjon, skal det være illusjon - og ikke hvite tenner.

Selv om Winje stort sett er negativ i sin kritikk, legger han ikke skjul på den begeistring det har møtt hos tilskuerne: «Dette Stykke er nu i flere Aftener givet med ganske uhyre Bifald», «[...] blive lønnede med sligt stormende Bifald» osv.

Winje reagerte sterkt på den måten Journalistikken ble presentert på: han pep. Og han forteller selv i anmeldelsen at han ble brakt inn på politistasjonen for pipingen: «Det kunde nok behøve en Undskyldning, at jeg her optræder mod et heelt Publikum, der har fældet sin Dom; men Undskyldningen vil vanskelig hjælpe mig Noget; man vil nok alligevel tillægge mig adskillige elskværdige Prædikater; [...] Jeg kom nemlig i en Forvikling med Politiet for min Pibning.» Etter å ha vært inne til et lengre avhør ble han imidlertid sluppet fri.

«Men Illusionen gik ogsaa her i Vasken. Der var nemlig anbragt en Aabning paa Midten af den, hvorigjennem et sodet Ansigt tittede frem, der under sin Sang viste Tænder, som desværre vare altfor hvide.»

revyanmeldelse av
A.O. Vinje, 1849

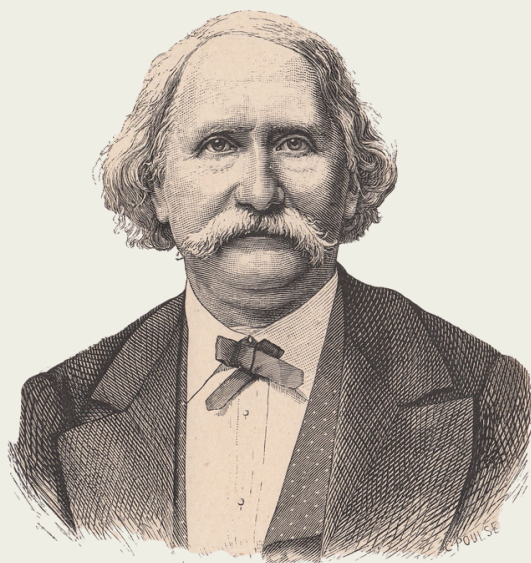
Det er ikke noe i Erik Bøghs erindringer som skulle tyde på at han var spesielt radikal i sin ungdom, men noe påvirket av februarrevolusjonen i Paris samme året kan han ha vært. Det var nok heller det at Morgenbladets redaktør og avisens teateranmelder følte seg personlig truffet, foruten at de var helt ukjente med revy, der det sentrale nettopp er å se på verden med et satirisk blikk. At Morgenbladets anmelder Winje ikke likte den politiske fargen på revyen, er tydelig: «Den uhyre Lykke, dette Stykke gjorde, er formeentlig et mærkeligt Exempel paa, til hvilken Yderlighed ensidige, forudfattede politiske Meninger kunde lede».

Det var danske Erik Bøgh som skrev revyen. Han ble født i København i 1822, og da han var 7 år gammel tok hans bestefar ham med til Det kgl. Teater for å bli skuespiller. Der fikk han imidlertid beskjeden: «Du får komme tilbake med ham når han er ferdig med skolen!» I 1844 ble han engasjert som skuespiller i en trupp som turnerte rundt i Syd-Sverige. På forsommeren ble turneen avsluttet, men han ble i Sverige og livnærte seg som

portrettegner. Det var i denne tiden han så August Blanches revy «1844-45» i Stockholm – en revy som var direkte inspirert av Paris-revyene.

Våren 1848 var han kommet over grensen til Odalen, og livnærte seg fremdeles som portrettegner. Han ble kjent med en datter fra Skøyen hovedgård. Da hun reiste hjem til Aker, fulgte han med og bosatte seg i Christiania. Da han forsøkte å få oppdrag som portrettegner, viste det seg at alle ville ha fotoportretter, for fotografiet hadde også kommet til Norge, og da ikke minst til hovedstaden. Det var da han kom til å tenke på revyen han hadde sett, og begynte å skrive revyen Nytaars-aften 1848.

På bakgrunn av revyens store suksess ble han bedt om å komme hjem for å skrive Danmarks første revy. Erik Bøgh og kona (datteren på Skøyen hovedgård) bosatte seg i København, der det året før hadde åpnet et nytt teater: Casino. Med «Nytaarsnat 1850» kom den klassiske, parisiske teaterrevy til Danmark – på dagen året etter at den kom til Christiania/Oslo.

REVMANN: Erik Bøgh (1822–1899)

Revyen hadde premiere 31. desember 1849 og gikk til ut i april og ble satt opp igjen i desember 1850. Den ble også satt opp flere steder rundt i Danmark. Det er ikke mulig å finne noe i avisene som tyder på at det ble skrevet nye tekster til at revyen ble satt opp igjen eller når den ble spilt andre steder. Vittighetsbladet Corsaren brukte flere ganger tegninger med sitater fra revyen.

Casino Teater lå i Amaliegade 10, og ble bygget på initiativ av Tivolis grunnlegger, Georg Carstensen i 1847. Casino var først tenkt som et «Vinter-Tivoli», men ble snart omdannet til et teater, som med et mer folkelig repertoar skulle ta opp konkurransen med Det kongelige Teater. H.C. Andersen, som opplevde mange skuffelser på nasjonalscenen, oppnådde faktisk flere ganger suksess på Casino. Edvard Griegs klaverkonsert i a-mol (op. 16) fikk også sin urpremiere i Casino's Store Sal i 1868. Men det københavnske forlystelselivet flyttet etter hvert mer og mer til Vesterbro og Frederiksberg, og teateret hadde den siste forestillingen i 1939, og ble revet i 1960.

(På Casino fikk Bøgh stor suksess med en rekke større og mindre oppsetninger – dels originale, og dels fritt bearbejdede. I 1855-60 var han teatrets direktør. Etter Casino-tiden ble Erik Bøgh redaktør av Folkets Avis, og 1877-1885 var han medredaktør av Dagens Nyheder. Bøgh skrev også en rekke humoristiske romaner og fortellinger, mest kjent ble boken Jonas Tværmoses' Ærgrelser (1875). I 1881-99 var Erik Bøgh censor ved Det Kongelige Teater. Han blev Ridder af Dannebrog i 1881 og Dannebrogsmænd 1892.)

Den korrekte definisjonen av «revy» er derfor etter min mening:

En revy er et gjensyn med det tidsaktuelle, og ser på det med et satirisk blikk. Den består av viser, monologer og sketsjer – enten i atskilte scener eller i sammenblanding – og kan også være med dans. Revyen kan være skrevet av en eller flere forfattere – i samarbeid eller hver for seg.

Et helt annet spørsmål er den økonomiske siden av en revyoppsetting. Der er det ikke minst lønnsomkostninger og utgiftene til kostymer og kulisser som er viktig. Jeg vil nevne tre revyer:

1) Dag Frølands (bilde t.v.) «Syvende himmel» på Chat Noir i 1983-84. Der var det med, hvis jeg husker riktig, 8 skuespillere, 18 dansere og 8 musikere.

2) Einar Schanke og Alfred Næss sin «Solstreif» på ABC-teatret i 1978-79. Der var det med 4 skuespillere og 3 musikere.

3) Oslo Nye Teaters «Buksen går...» i Teaterkjelleren i 2022-23. Der er det med totalt 3-tre personer.

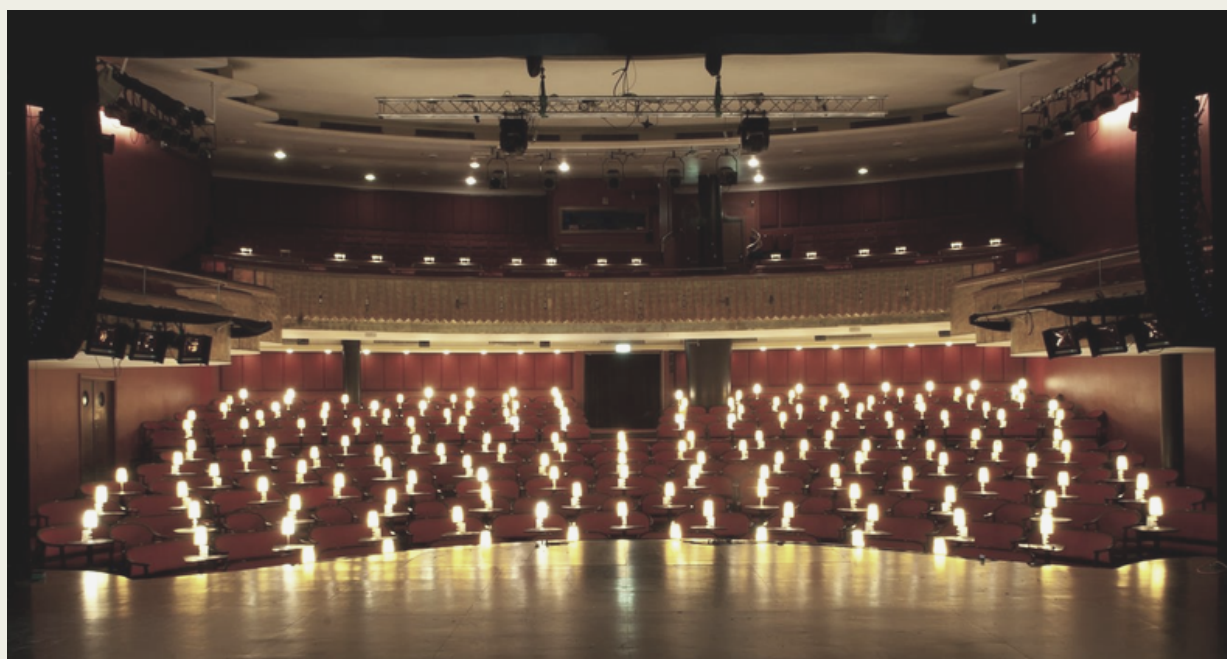
Når noen teatre hevder at det ikke er økonomisk forsvarlig å sette opp en revy i dag, tyder det på at de ledes av personer med mangelfull økonomisk kompetanse! En kan begynne med å finne ut hvem som er disponible, hvem kan kombinere flere oppgaver (være for eksempel både skuespiller, danser og/eller musiker). Hvem vil en ha med – og hvor mange? Med totalt 40 personer blir det et helt annet regnestykke enn for eksempel 4!

Widar Fossum, november 2022

Dette er skrevet på bakgrunn av min hovedoppgave «Revyens historie med fokus på Chat Noir» i Teatervitenskap ved Universitetet i Oslo i 1996.

Relevante kilder jeg benyttet var:

- John Villy Olsen: Teaterrevyer & revyknepper, Gråsten 1987
- Jon Nygaard: Teatrets historie i Europa - I, Oslo 1992
- Jon Nygaard: Teatrets historie i Europa, Teaterleksikon, Oslo 1993
- Anne E. Jensen: Studier over EUROPÆISK DRAMA i Danmark 1722-1770, København 1968
- Norsk Litterær Årbok 1992: Petter Aaslestad: «Revyisen og det absurde», Oslo 1992

FAGARTIKKEL
NOVEMBER 2022

NORSK★REVVY